

Lasi elää

Asko Karttunen / Kauppalehti Optio 8/2008

Suomalaisen lasin kultakausi tuotti viime vuosisadalla valtavan määrän muotoilun klassikoita. Nyt nämä lasiesineet ovat haluttua keräilytavaraa. Lasitaiteilija Markku Salo on tuon perinteen jatkaja.

Markku Salo aikoi aluksi kuvataiteilijaksi, sitten hänestä tuli muotoilija Saloran tehtaille ja 25 vuotta sitten hän muutti Nuutajärvelle, taiteilijaksi lasitehtaalle. Nuutajärvisille taiteilijat olivat niitä, jotka lasista malleja suunnitellen hankkivat maallemme Finnish Design -mainetta. Sitten tuli halla, joka oli viedä lasin puhaltamisen kokonaan pois Nuutajärveltä. Markku Salo on yksi heistä, jotka eivät nöyryyneet laskentaherrojen tahdolle vaan pitivät kiinni perinteen säilymisestä ja omasta ammatistaan. Nyt Suomen Lasimuseossa Riihimäellä esitellään Salon töitä yli kesän jatkuvassa juhlanäyttelyssä Huutoja ja kuiskauksia. Lasimuseon johtaja Heikki Matiskainen sanoo suomalaisen lasitaiteen juurien olevan niin vahvoja, että vaikka nyt eletään tyvenen aikaa, tulossa on voimia, joiden varassa elämä jatkuu. Nuutajärvellä itsensä työllistäneen Markku Salon taiteilijantaival on Matiskaisen mielestä oiva esimerkki siitä, että toivoa on.

Matka Saloran tehtailta Nuutajärvelle ei ole pitkä, eikä välimatka television lasisen kuvaputken ja kauniin lasiesineen välillä ole sekään kovin mittava. Kun aikansa katselee Markku Salon suunnittelemissa lasistoissa, tulee mieleen sellainenkin ajatus, että putkiradion tai television sisäkaluissa ja Salon lasissa on jotakin samaa – se missä Salo erkanee omille teilleen on värit. Salon lasien kaikille näkyvä värityys on aina uusiutuva löytöretki. Taiteilija on tuonut töihinsä värikartan, joka on omapäinen, erilainen ja maskuliininen. Tämä sovitettuna Salon käyttöesineistön suoraviivaiseen linjaan tekee esineistä oman makuisiaan. Vapaasti taiteellisia yksittäiskappaleita tehdessään Salo heittää viivoittimen nurkkaan ja antaa palaa. Joissakin näistä yksittäiskappaleissa tullaan suorastaan sattumanvaraisen taiteen, vaikkapa Jackson Pollockin action paintingin alueelle. Se lienee merkki siitä, että Salo sisimmässään tuntee taiteilijanvapauden kaipuuta ja että hänen tähtäimensä on kaiken aikaa suunnattu laaja-alaisen taiteen luomiseen. Välillä tämä tuntemuksen paine saattaa kiehahtaa yli äyräittänsä; silloin sarjassa valmistettavien lasistojen suunnittelu tarjoaa tilaisuuden rauhoittua ja päästää paineita ulos pannusta. Puhallettujen käyttölasistojen suunnittelulla on rajansa – vaikka ne valmistetaan käsityönä lasinpuhallusmenetelmin, asettaa sarjallisuus rajoja muodon suhteen.

Markku Salo tuli Iittala Oyj:n Nuutajärven Lasin muotoilijaksi vuonna 1983, kun yhtiö oikein lehti-ilmoituksen avulla etsi tehtävään koulutuksen saanutta henkilöä. Kun tuimat tuulet alkoivat puhaltaa mustia pilviä yli Iittalan toimintojen ja lasin valmistus Nuutajärvellä tuli lopetuslistalle, Salo oli jo löytänyt mieluisan elinpiirinsä Nuutajärveltä. Salo ja eräät muut alalla työskentelevät perustivat Lasikomppania-nimisen yhdistyksen ja työllistivät itsensä. Lasikomppanian jäsenet vuokraavat vanhaa tehdaskiinteistöä ja ovat rakentaneet sinne tarpeitaan vastaavan lasihtin uuneineen kaikkineen. Tällä tavoin yhdistys on myös osaltaan tuomassa väriä ja tapahtumia Nuutajärven lasikylään, jossa vuosittain käy melkoinen joukko lasinvalmistuksesta kiinnostunutta yleisöä.

Markku Salo valmistaa kahta mallistoa: käyttölasistoja ja taidelasiesineitä. Hän sanoo, että käyttölasiston suunnittelu on eräänlaista sormiharjoitusta taidelasin valmistamiselle – samalla hän toteaa, ettei pidä koko taidelasi-sanasta. Vapaamuotoinen lasiesine säteilee tunnelmaa, jonka tekijä haluaa jakaa jonkun toisen kanssa; se on ainutkertainen elämys. Käyttölasin sen sijaan tulee olla luonteva osa elinympäristömme esineistöä.

Käyttölasien muototakuuna on Salon suunnittelema liikemerkki, taidelasiin taas on kaiverrettu taiteilijan signeeraus.

Käyttölasin myyntimäärien raja tulee vastaan hinnan mukaan. Konepesun kestävä samppanjalasi ei saa olla liian kallis ja se määrittää sen muodon ja kestävyuden. Käsipesuun tarkoitettun samppanjalasin juhlava muoto saa näkyä hinnassa, mutta silloinkin kilpailun asettamien rajojen mukaan.

Toisaalta esineen menekkiin vaikuttaa myös liikemerkin sille antama imago; tämä on se risteysasema, jossa käyttölasit ja taidelasit kohtaavat. Taidelasilla on mahdollisuus vaikuttaa myös saman valmistajan käyttölasin imagoon. Sudentuoppa on se, että jälkimmäisen heikkouksia on yritetty peittää suunnittelijan taidelasillaan saavuttaman maineen voimin. Salon yksittäiset taidelasit ja käyttölasit ovat kulkeneet tasatahtiin hiljaa hyvää tulee -periaatteella.

Markku Salossa on enemmän vapaata taiteilijaa kuin mitä hän itse on valmis ensi alkuun myöntämään. Hänen yrityksensä käyttölasien myynti on saavuttanut sen volyymin, joka nykyisin voimavaroin on mahdollista säilyttää. Kuten hän edellä on todennut, käyttölaseihin on joskus helpottavaa paneutua, kun vapaan luomisen puolella alkaa sisimmässä keittää. Koska nyt käsillä ovat oman takautuvan näyttelyn viimeiset valmistelut, ajatukset tuntuvat pyörivän jo siinäkin, mitä seuraa näyttelyn jälkeen.

Lasi on se materiaali, jonka kanssa työskentelystä Salo nyt nauttii. Samaan hengenvetoon hän toteaa, että seuraavaksi saattaa vuorossa olla kivi; ei kivi niinkään yksinään johonkin muotoon veistettyä vaan ehkä kiven ja lasin yhdistelmänä.

On olemassa merkkejä siitä, että pohjoismainen käytännöllisyyden kauneutta korostava ajattelu on väistymässä eksotiikan ja koristeellisuuden tieltä. Tätä ei pidä pelästyä, sillä olemmehan jo nyt eksoottisia ruotsalaistenkin silmin nähtynä, muista puhumattakaan. Koristeellisuus on lasissa vaikeampi toteuttaa tyylikkäästi, mutta toki mahdollinen.

Taide- tai tilateosten vienti kiinnostaa monia, mutta harva voi käsi sydämellä sanoa siinä onnistuneensa. Se tiedetään, että taiteilijan henkilökohtainen panos on usein osa onnistumista. Vastakohtana on se, ettei kahta työtä voi tehdä yhtä aikaa – minkä toiselle antaa, sen toiselta ottaa. Miten tällaisen työn tukeminen olisi mahdollista, sitä sietää miettiä.

Salon kiittää Koulutuskeskus Tavastian Nuutajärvellä ylläpitämää lasinpuhaltajakoulutusta, joka on tuottanut nuoria ammattilaisia sekä lasitehtaille että omiin studioihinsa. Sen sijaan hän kritisoi maassamme tapahtuvaa suunnittelijakoulutusta, jota hänen mielestään on liikaa ja epämääräisin ohjelmin toteutettua. Tästä johtuen hyvien opettajien saaminen on työlästä. Samaan asiaan ottaa kantaa myös Lasimuseon johtaja Matiskainen; ilman ammattitaitoisia opettajia ei ole hyviä ohjelmia, ilman tyydyttäviä opetusohjelmia ei ole oppilaita ja ilman oppilaita ei ole tulevaisuutta.